

muleerd wordt door een overgang van ondervoeding naar voldoende voeding. Na het bereiken van het bestaansminimum stopt de prestatiewinst al snel. Bovendien memoreert de auteur nog dat betere voeding alleen niet voldoende zou zijn, maar dat ook andere prikkels nodig zijn.

In het laatste hoofdstuk verbreedt De Beer de geografische en chronologische horizon van zijn onderzoek door enerzijds de Nederlandse lengte in de negentiende eeuw te vergelijken met die in andere West-Europese landen en de VS, en anderzijds de 'Hollandse' lengte te volgen van de dertiende tot de twintigste eeuw. In vergelijking met andere landen neemt Nederland tot halverwege de negentiende eeuw een middenpositie in, tegen 1900 hoort de Nederlandse lengte tot de hoogste. De vraag waarom het land op dit punt zo lang achterbleef bij Zweden, Engeland en de VS blijkt twee antwoorden te hebben: de accijnzen maakten de voedselprijzen tot het begin van de jaren vijftig relatief hoog en verbeteringen in hygiënische- en andere voorzieningen lieten langer op zich wachten.

Dat de Nederlandse jeugd op dit moment hoort tot de langste van de wereld is niet de uitkomst van een lineair proces. Tussen 1650 en 1850 is er duidelijk sprake van een dal. Nederlandse mannen waren in 1900 precies even lang als hun tegenvoeters van de late Middeleeuwen. Zowel de inzinking uit de vroegmoderne tijd als de huidige positie zijn te wijten c. q. danken aan een mix van voeding en hygiënische en medische oorzaken.

De Beer heeft met dit boek een mooie prestatie geleverd. Toch zijn er opmerkingen bij te maken. Zo maakt het boek ontegenzeggelijk een fragmentarische indruk. Niet alleen is duidelijk merkbaar dat drie hoofdstukken al eerder verschenen, de onderlinge samenhang tussen het blok met de hoofdstukken III en IV, en dat met hoofdstuk V en VI is niet hecht. Ook het laatste hoofdstuk staat weer min of meer op zich. Er ontbreekt, kortom, een heldere rode lijn die het boek tot een geheel maakt. Bovendien formuleert de auteur af en toe zo voorzichtig ('Wanneer deze speculatie de werkelijkheid nabij komt, dan lijkt het er sterk op,' 162) dat de zeggingskracht van zijn conclusies nodeloos afgezwakt wordt. Dit alles is echter gemopper in de marge van een mooi boek dat voor de antropometrische geschiedenis in Nederland van groot belang is.

Th. Engelen

R. Meijer, H. J. Schoo, ed., *De monarchie, staatsrecht, volksgunst en het Huis van Oranje* (Amsterdam: Prometheus, 2002, 280 blz., ISBN 90 446 0066 4).

Het huwelijk van kroonprins Willem Alexander vormde dé gelegenheid voor een reeks publicaties over het koninklijk huis. Veel daarvan heeft een hoog bouquet-reeks gehalte en haalt niet eens De Slegte. Maar een enkel boek blijkt de tand van de korte tijdsspanne te kunnen doorstaan. Dat is bijvoorbeeld het geval met de bundel *De monarchie*, die van de samenstellers de ondertitel meekreeg: staatsrecht, volksgunst en het Huis van Oranje. Dat één van de beide samenstellers, H. J. Schoo, lid is van het Republikeins genootschap, is natuurlijk geen kwestie van louter toeval. Voor de bundel betekent het dat er sprake is van het nemen van afstand van Oranje-gekke: kritische vragen worden gesteld en opgeworpen maar de toon blijft beschaafd tot zeer beschaafd.

Het inleidende opstel: 'Een historisch abusief' van het enfant terrible van de wereld der historici, Thomas von der Dunk, staat model. Amusant geschreven en met een lucide verklaring van het fenomeen van de Republiek der zeven Verenigde Nederlanden, die gold als 'een vanzelfsprekendheid' ook voor de aanhangers van de Oranjepartij, die zich na Napoleon zo massaal tot

de monarchie zouden bekeren.' Von der Dunk schetst hoe het optreden van Napoleon zorgde voor een 'diepe ideologische cesuur tussen de monarchie van het *ancien régime* en dat van de moderne tijd... Met Napoleon belandde de kroon in de goot.' Na deze krachtige uitspraak is het slechts een stapje naar de conclusie. Onze eerste koning was een nieuwkomer, broer van Napoleon en Willem I, de eerste koning uit het Huis van Oranje, nam het van de Franse keizer geërfde staatsapparaat over. Von der Dunk heeft het over een 'herdruk van het koninkrijk van Lodewijk Napoleon' en een 'onmiskenbare modernisering van het staatkundig denken in Oranje-kring.' Daar eindigt zijn artikel. Jammer voor de amusementswaarde van deze bundel, maar vanuit het standpunt van de samenstellers en het kritisch evenwicht dat zij wensen, wellicht de goede oplossing.

Interessanter is het bondige artikel 'De koning is onschendbaar', van Henk te Velde, die duidelijk laat zien wat Thorbecke voor ogen stond en aantoonde waar de politiek met de geschiedenis op de loop is gegaan. Zo konden in de negentiende eeuw 'democratie' en 'parlement' tegenover elkaar staan. Het parlementair stelsel moest zich nog een plaats bevechten, maar de paradoxale uitkomst van de Tweede Wereldoorlog was een versterking van zowel parlement als monarchie: Wilhelmina was een volkskoningin geworden. Tegenwoordig is aantasting door de politiek van het instituut koningschap electoraal riskant, maar tegelijkertijd kan het koningshuis zich niet al te veel permitteren: de koningin wordt bekritiseerd op haar zwakke punten. Te Velde signaleert een precair evenwicht en zegt bijvoorbeeld over de problemen die opdoemen als het streven naar een door het parlement benoemde kabinetsformateur na verkiezingen zou worden verwezenlijkt: 'Dit is geen pleidooi voor de monarchie, maar bezinning op de democratie moet niet verward worden met kritiek op de monarchie.' De conclusie is dan ook helder: 'Als monarchie en representatieve democratie onscheidbaar zijn, dan is overmatige aandacht van politici voor de monarchie eigenlijk navelstaarderij.'

De parlementariër Peter Rehwinkel en de historicus Henri Beunders roeren de trom nogal eens in het publiek debat ook als het gaat over de monarchie. Hun artikelen leveren derhalve geen nieuwe gezichtspunten op. Rehwinkel is wat ingetogener dan Beunders, die met welgevallen de rol van de roddelpers tegen het licht houdt. Gertjan van Schoonhoven valt wat buiten het kader van de bundel met zijn vermakelijke opstel over de geschiedenis van Koninginnedag. De bijdragen van de journalisten Joustra en Lunshof zijn goede voorbeelden van het vakmanschap van beide heren, maar niet meer dan dat.

De samensteller van de bundel H. J. Schoo doet het oude politieke idee van het *républicanisme* in de herkansing. Hij verklaart de hedendaagse vorm als een reactie op een krachtige vorst, die nu eenmaal weerstand oproept. Een korte maar eerder laconieke dan een steekhoudende verklaring. Zijn artikel wordt interessanter wanneer hij maatschappelijke verschijnselen zoals de ontzuiling aanhaalt die voorwaarden hebben geschapen voor hernieuwde lading en waardering voor het negentiende-eeuwse instituut van de monarchie. Tegelijk is die monarchie onder de huidige vorstin zonder dat zij daaraan iets kan doen postmodern: 'zonder morele context, zonder beginsel, zonder waarheid hoe beperkt ook.' Dat leidt tot een voorzichtige conclusie: 'intellectueel heeft het moderne *républicanisme* misschien de beste papieren.' Voor een publicist die vaak is opgevallen door uitgesproken en originele standpunten, is dat wel heel mager en behoedzaam. Dat erkent Schoo ook als hij stelt dat het *republicanisme* zich zou moeten inzetten voor radicale democratisering. Hij stelt daarbij zijn hoop op de VVD. Bezien vanuit de vraagstukken waarvoor Nederland in West-Europa zich gesteld ziet, met name als het gaat om veiligheidsgevoelens en een steeds duidelijker geuite afkeer van allochtonen die de islam belijden, laat het opstel van Schoo beseffen hoe wankel de stellingname tegenover het instituut monarchie en voor een republiek is. Juist door deze behoedzaamheid en defensieve

opstelling beseft de lezer hoe weinig omstreden het instituut monarchie in Nederland is. Wat dat betreft mag hier van een interessante mislukking worden gesproken.

J. R. Soetenhorst

D. Slijkerman, *In dienst van de kroon. Vice-presidenten van de Raad van State* (Zutphen: Walburg Pers, 2001, 272 blz, € 17,95, ISBN 90 5730 164 4).

De invloed van de koning op het regeringsbeleid is een onderwerp dat met veel geheimzinnigheid is omgeven. De tweedelige Wilhelmina-biografie van Cees Fasseur toonde aan dat de bemoeienis met staatszaken van de grootmoeder van de huidige vorstin zich niet beperkte tot het zetten van een handtekening of het doorknippen van een lint. De historische ontwikkeling sinds de vestiging van de constitutionele monarchie in 1814 is er een van afnemende invloed van het staatshoofd, maar over de periodes Juliana en Beatrix ontbreekt eenvoudigweg nog te veel informatie om de definitieve bevestiging van die lijn te kunnen afkondigen.

Het is daarom interessant nu te beschikken over een boek dat de rol beschrijft van de — althans in naam — belangrijkste politiek adviseur van de koning, de vice-president van de Raad van State. Omdat de koning krachtens de grondwet voorzitter is van de raad, gaat de vice-president als 'onderkoning' door het leven.

De auteur, historicus en jurist Diederick Slijkerman, heeft er goed aan gedaan de adviestaak van de vice-president aan de kroon centraal te stellen. De twee andere taken van de vice-president, ook beschreven, spreken allicht minder tot de verbeelding: het leiden van de dagelijkse organisatie (thans ruim 500 medewerkers) en het voorzitten van de wekelijkse volle raad, de vergadering van staatsraden waarin de wetgevingsadviezen worden opgesteld.

In dienst van de kroon kent op het eerste gezicht een originele vorm. Het functioneren van de vice-president is beschreven in achttien, chronologisch geordende biografische portretten van de mannen die het ambt sinds 1814 bekleedden (de raad zelf dateert uit 1531), van Van Hogendorp tot en met Scholten. De huidige vice-president, Tjeenk Willink, wordt helaas afgedaan met een kort overzicht van diens loopbaan.

Bij nader inzien blijkt de opzet van het boek voort te vloeien uit de omstandigheid dat de portretten eerder als losse afleveringen in een reeks zijn verschenen, en wel in het interne magazine van de Raad van State, *Ter State*. Het boek is daarmee in feite een bundel, met de voor- en nadelen van dien.

Voordeel is dat de hoofdstukken zich heel goed zelfstandig laten lezen. Wie op zoek is naar informatie over een specifieke vice-president, zal in dit boek altijd iets van zijn gading vinden. Het is daarmee toegankelijker, zij het in reikwijdte beperkter, dan het omvangrijke *Raad van State 450 jaar* uit 1981, dat overigens ook enige persoonlijke portretten bevatte.

Nadelen zijn een zekere eenvormigheid in de opbouw van de hoofdstukken en de voor een bundel nagenoeg onvermijdelijke doublures. Zo lezen we op zowel pagina 197 (in het portret van Beelaerts van Blokland) als op pagina 206 (over Rutgers) hoe merkwaardig het was dat de vice-president in de eerste oorlogsdagen met koningin Wilhelmina meevluchtte naar Engeland.

Een ander nadeel dat goed voorstelbaar was geweest, weet de auteur te vermijden: dat de portretten van de vice-presidenten eerst in een intern blad verschenen, maakt niet dat ze met terughoudendheid zijn geschreven. Zo had Schorer het 'hoog in de bol,' vertoonde hij zelfs 'slijmerig' gedrag, en heeft Beelaerts als minister van buitenlandse zaken 'weinig noemenswaardig gepresteerd.' In zijn 'conclusie' stelt de auteur bovendien dat de door hem beschre-